Emailadressen van het WVD

Projectleiding:
Magda.Devos@UGent.be
Jacques.VanKeymeulen@UGent.be

Redactie:
Tineke.DePauw@UGent.be
Veronique.DeTier@UGent.be
Matthias.Lefebvre@UGent.be
Hugo.Ryckeboer@pandora.be
Liesbet.Triest@UGent.be
Roxane.Vandenberghe@UGent.be
Evelien.VanRenterghem@UGent.be

wvd - contact

Mededelingenblad van het
Woordenboek van de Vlaamse Dialecten

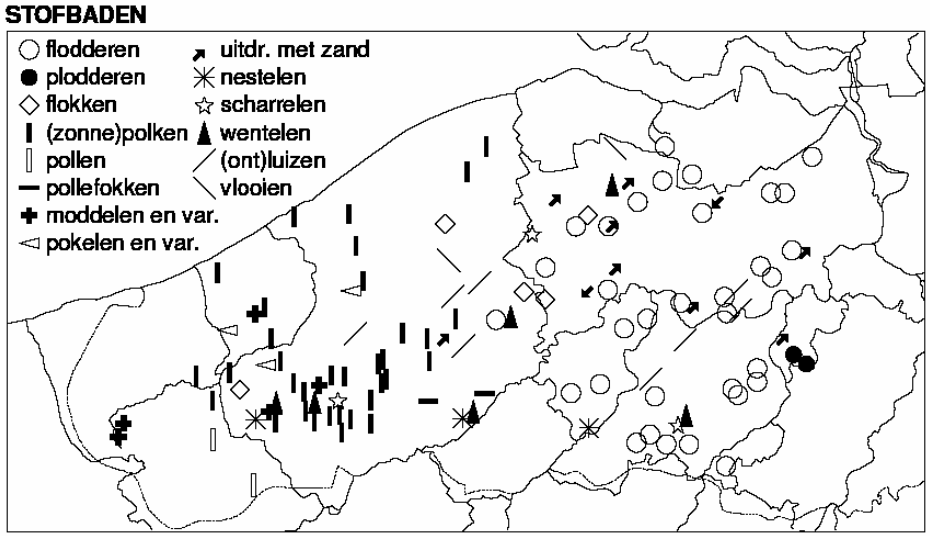

20ste jaargang nr. 1, september 2006, Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent

WVD-Contact

Jaargang 20, nr. 1, september 2006

Redactie en Typografie:
Tineke De Pauw, Veronique De Tier, Magda Devos, Matthias Lefebvre, Hugo Ryckeboer, Liesbet Triest, Jacques Van Keymeulen, Evelien Van Renterghem, Roxane Vandenberghe

Inhoud

Van de redactie 3

Kroniek over januari - augustus 2006 4
met aandacht voor:
- Voortgang van de redactie 5
- Frans-Vlaanderen in de kijker 6
- Dialectologisch werk van studenten 7
- Medewerkersbijeenkomsten 8
- Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen 8
- Eerste Vlaamse dialectendag in Lokeren 8
- Internet-enquête over kinderspelen 10
- Familienieuws 10
- Proefschriften 12
- Voordrachten door de WVD-redactie 12
- Artikelen in de marge van het project 13

Wat doen onze kippen als ze *polken, flodderen, flokken* of *luizen*…? 14
Bronstige en brimstige beesten op de boerderij 17

Overzicht afleveringen WVD 23

Herkomst van de foto's:
p. 3 : Siemon Reker
p. 6 : Gaby Van Huylenbroeck
p. 7 : Roxane Vandenberghe
p. 9 en 10 : Miet Ooms
p. 11 : Tineke De Pauw

Overzicht afleveringen WVD

Inleiding met klankpatroon van de Vlaamse Dialecten,138 blz. 11 euro

Deel I : Landbouwwoordenschat
- Akkerland en weiland (240 blz.) 16 euro
- Behuizing (227 blz.) 16 euro
- Het erf (204 blz.) 16 euro
- Ploegen (174 blz.) 16 euro
- Rund 1 (256 blz.) 21 euro
- Spitten, eggen, rollen (132 blz.) 16 euro
- Bemesting (110 blz.) 16 euro
- Waterhuishouding (260 blz.) 16 euro
- Rund 2 (435 blz) 30 euro
- Paard 1 (426 blz.) 30 euro

Alles van deel I samen : **170 euro**

Deel II : Niet-agrarische vaktalen
- De mandenmaker (99 blz.) 8 euro
- De strodekker (40 blz.) 4 euro
- Handspinner en touwslager (59 blz.) 5 euro
- De kuiper en de hoepelmaker (135 blz.) 12 euro
- De molenaar (476 blz.) 40 euro
- De timmerman en de meubelmaker 1 (376 blz.) 30 euro

De 6 afleveringen van deel II samen : **90 euro**

- De zeevisser (815 blz.) 37,18 euro
(voorlopig te bestellen bij het WVD, Blandijnberg 2, 9000 Gent, 09 – 264 40 79)

Deel III : Algemene woordenschat
- Vogels (277 blz.) 20 euro
- Land- en Waterfauna (313 blz.) 22 euro
- Flora (672 blz.) 40 euro
- KARAKTER (544 blz.) 35 euro

Alles van deel III samen : **105 euro**

!!Alles van deel I,II en III samen (behalve de zeevisser): **330 euro**

Bij elk boek hoort ook een Wetenschappelijk Apparaat, dat afzonderlijk gepubliceerd wordt. Medewerkers krijgen korting. Meer inlichtingen en prijzen : 09-264 40 79.
De boeken zijn te bestellen bij drukkerij G. Michiels, Rietmusweg 96, 3700 Tongeren, tel. 012-23 13 25.

Her en der verspreid over de provincies vinden we ook de benaming *bronstig*, die zoals eerder gezegd voornamelijk voor het varken wordt gebruikt (zie vorige paragraaf). Ten slotte vermelden we nog de weinig frequente, verwante vormen ***rits*** en ***ritsig***. Volgens het WNT zou *rits(ig)* afgeleid kunnen zijn van het al lang verouderde zelfstandig naamwoord *ridde*, *ritte*, *ritse* of *rit* 'koorts'. *Rits(ig)* kan echter ook een afleiding zijn van het werkwoord *ritsen* met de betekenis 'prikkelen, kittelen', dat ook met betrekking tot de geslachtsdrift kan worden gebruikt. In het Nederlands wordt het adjectief *rits* nog weinig gebruikt; in de dialecten vinden we het oudere *rits(e)* wel nog naast het frequentere *ritsig*.

We geven ook nog mee dat de paringsdrang van de GEIT in ons onderzoeksgebied meestal met hetzelfde woord wordt benoemd als van het schaap.

Slot

Als we de verschillende woordkaartjes vergelijken, dan valt het vooral op dat er per boerderijdier ongeveer twee à drie frequente dialectbenamingen gebruikt worden, die tamelijk algemeen zijn en die bovendien niet van toepassing zijn op de andere boerderijdieren. Daarnaast wordt wellustigheid ook door nogal wat andere woorden uitgedrukt, die echter minder frequent voorkomen en bovendien meestal niet exclusief zijn voor dat ene dier, maar ook gebruikt worden bij de andere dieren. In het oog springende benoemingsmotieven zijn het mannelijke dier (*stierig*, *bokkig*, *hengstig*); het prikkelen (*tochtig, tuchtig, driftig*, *hitsig, ritsig*) en het geluid dat bronstige dieren produceren in deze periode (*bremstig*, *bronstig*, *briestig* - ook het standaardtalige *krols* voor katten is hier een voorbeeld van; *krollen* betekent immers 'een huilend geluid voortbrengen, vooral in de paartijd'). Duidelijk is dat elk woord zijn eigen domein heeft. Kortom, in de traditionele Vlaamse landbouwwoordenschat is een merrie meestal *paardig*, een koe meestal *tochtig*, een zeug meestal *brimstig* en een ooi meestal *rijdig*.

Veronique De Tier en Roxane Vandenberghe

De Bo, L.L.. *Westvlaams Idioticon*. Gent, 1873.
De Brabandere, F., Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek. De herkomst van de Oost- en Zeeuws-Vlaamse woorden. Amsterdam, Antwerpen, L.J. Veen, 2005.
WNT = *Woordenboek der Nederlandse Taal*. 's Gravenhage – Leiden 1863-1998.
Loquela (Taalkundig maandblad door G. Gezelle uitgegeven van 1881 tot 1895; tot woordenboek uitgewerkt door J. Craeynest), Amsterdam, 1907-1909; Tielt/Amsterdam, 1946³.

Van de redactie

In het vorige WVD-Contact stelden we de nieuwe medewerkers van het WVD al aan u voor. Zij zijn ondertussen al goed ingeburgerd op de redactie. Zoals u weet, bestaat de WVD-redactie uit vijf voltijdse en een deeltijdse redacteur. Omdat niet iedereen op de medewerkersbijeenkomsten aanwezig was, stellen wij de hele ploeg graag aan u voor op deze foto.

Van links naar rechts ziet u Veronique De Tier, Matthias Lefebvre, Tineke De Pauw, Roxane Vandenberghe, Evelien van Renterghem en Liesbet Triest. Magda Devos en Jacques Van Keymeulen ziet u elders in dit nummer op een foto. Zij begeleiden het WVD-project als promotor en copromotor. Hugo Ryckeboer en Jean-Pierre Vandenberghe werken als vrijwilligers mee aan het project.

Wij hopen dat wij deze medewerkers nog een tijdje bij de redactie kunnen houden, maar wij blijven natuurlijk afhankelijk van de subsidiestroom. Oost-Vlaanderen en Zeeland hebben ook voor 2006 hun steun toegezegd. Helaas

heeft de provincie West-Vlaanderen dit jaar geen 12.500 euro ter beschikking gesteld via een projectsubsidie. Gelukkig zorgen de financiële injectie die we van de Universiteit Gent kregen en de twee FWO-projecten die nu nog lopen voor voldoende werkzekerheid op korte termijn.

Zoals steeds vindt u bij dit WVD-Contact een aantal vragenlijsten. Het zijn er zes. U weet dat wij de vragenlijsten groeperen om de portkosten te beperken. U kunt ze gerust in verschillende keren naar ons terugsturen.
De vragenlijsten die u bij dit WVD-Contact aantreft zijn heel divers. Er is een navraaglijst over school en over lichaam, een afrondende, laatste lijst over voeding, een vragenlijst over het konijn en een tweede lijst over kinderspelen. Op dit ogenblik kunt u ook een enquête invullen over kinderspelen op het internet. Daarover meer in de kroniek hieronder.
Ook een van onze collega's doet een beroep op jullie dialectkennis. Vul de vragenlijsten indien mogelijk in samen met een goede zegsman of zegsvrouw. Twee (of meer) weten altijd meer dan één.

Kroniek over januari-augustus 2006

De vragenlijsten die we in december 2005 en mei 2006 hebben rondgestuurd, kwamen goed terug. We geven hieronder een stand van zaken voor de laatste lijsten. De aantallen verwijzen naar wat op het ogenblik van het klaarmaken van dit nummer (begin september) al op de redactie is aangekomen.

WVD 157: Voedsel 10: drank en tabak (december 2005): 109 vragen, 248 ingevulde lijsten

WVD 158: kaartspel 2 (december 2005): 155 vragen, 234 ingevulde lijsten

WVD 159: Innerlijk 9: navraaglijst (december 2005): 88 vragen, 206 ingevulde lijsten

WVD 160: Knikkerspel (december 2005): 101 vragen, 206 ingevulde lijsten

WVD 161: Schaap en geit (mei 2006): 164 vragen, 61 ingevulde lijsten

WVD 162: Navraaglijst kleding (mei 2006): 53 vragen, 163 ingevulde lijsten

Met *heet* zijn we aanbeland bij het laatste grote boerderijdier, namelijk het schaap. Op de woordkaart zien we duidelijk dat er heel wat verschillende woorden worden gebruikt om de wellustigheid van de ooi te benoemen. ***Heet*** wordt gebruikt in een duidelijk afgebakend gebiedje in Oost-Vlaanderen, namelijk de zuidelijke Denderstreek, maar ook af en toe in Frans-Vlaanderen.
Het frequentste en ruimst verspreide woord bij het schaap is echter ***rijde*** of ***rijdig***, dat in allerlei, soms niet transparante uitspraakvarianten voorkomt: *riedig, rèèəch, raeəch, reech*, enz. *Rijdig* is afgeleid van het werkwoord *rijden*, dat al in het Middelnederlands, en ook in heel wat dialecten, 'paren' kan betekenen. De afleiding betekent dus gewoon 'geneigd tot paren'. Aan de randen van ons onderzoeksgebied, namelijk in het westen van West-Vlaanderen en het oosten van Oost-Vlaanderen, vinden we ***bokkig*** (ook *bukkig*), dat alweer verwijst naar het mannelijke dier, de ram, die in heel wat dialecten *bok* (*buk*) wordt genoemd. Vreemd genoeg hebben we de benaming *rammig* niet opgetekend, hoewel het woord *ram* voor het mannelijke schaap algemeen verspreid is in ons onderzoeksgebied, vaak naast *bok*. Volgens Joos zou *rammig* echter wel voorkomen in het Waasland; het woord is ook bekend in de standaardtaal.
Interessant zijn ook de verwante vormen ***veil*** en ***veilig***, die voorkomen in een gebied ten zuiden en zuidwesten van Gent; heel vaak worden die uitgesproken als *fèèl/feil/fel* en *feiləch/fèèləch/feləch*. Een enkele keer hebben we ook de vorm *feiəch* aangetroffen, dus eigenlijk ***veiig***. Met deze vorm komen we al erg dicht in de buurt van het zeldzame woord *vei* bij de varkens. Er bestaat onduidelijkheid omtrent het verband tussen *vei* en *veil(ig)* en de herkomst van de woorden *vei/veil/veilig/veiig*. In het WNT vinden we *vei* en *veil* met de betekenis 'vet, voedzaam' en 'welig', en vandaar in verband met grond en landerijen ook 'zeer vruchtbaar'. Ook *veilig* komt in dezelfde betekenis voor. *Veil* is ook opgenomen in Loquela, met een verwijzing naar *vei* bij De Bo. Gezelle heeft het woord namelijk horen gebruiken in verband met een weduwe in – wat hij vermoedt - de betekenis 'huwzuchtig', en hij ziet om die reden een verband met de ons bekendere vormen *gei*, *geil* 'wellustig'. Ook *gei(l)* wordt, net als *vei(l),* namelijk in oorsprong gebruikt om aan te duiden dat een grond vet en vruchtbaar is of dat gewassen welig tieren of overvloedig groeien. Bovendien is een dergelijke *v-/g*-wisseling in de westelijke dialecten goed mogelijk, vgl. *gareel/voreel* en *gordijn/vordijn*. Kortom, de woorden *vei/veil/veilig/veiig* en *gei/geil* hebben vermoedelijk dezelfde oorsprong en hebben een betekenisverschuiving doorgemaakt van 'vet, vruchtbaar', gezegd van planten, naar 'wellustig, paringsdriftig', gezegd van dieren.

(Zuid-Oost-Vlaanderen en Denderstreek). Er bestaat echter onduidelijkheid over de precieze herkomst van al die vormen.
Volgens Debrabandere gaan *brimstig* en varianten terug op het Middelnederlandse substantief *bronst, brunst* 'brand, gloed'. Het WNT geeft echter een andere verklaring. Bij *brimstig/bremstig* verwijst het naar een verdwenen substantief **bremst*, dat van een werkwoord *bremmen/bremen* met de betekenis 'brullen' zou zijn afgeleid. *Briestig* is daar enigszins mee te vergelijken, het kan volgens het WNT ontstaan zijn uit het werkwoord *briesen* dat 'schreeuwen' betekent. En ook voor *bronstig* zoekt het WNT het eerder in de betekenis 'brullen' dan in 'branden, gloeien'; het beschouwt *bronstig* als een afleiding van *brommen* ('van een tochtige koe: onrustig in de weide heen en weer lopen, en daarbij brullen, loeien') of *bronsen* ('van een hert: brullen, loeien, t. w. in den bronsttijd, als uiting van paardrift, en dus in 't algemeen: geil, tochtig zijn').
Benamingen die in ons gebied sporadisch gebruikt worden om de paringsdrang van het varken te benoemen, zijn ***driftig*** (in het Waasland), ***vei*** (in West-Vlaanderen) en ***heet*** (in Frans-Vlaanderen). *Driftig* is net zoals *tochtig*, *tuchtig* afgeleid van een werkwoord, in dit geval *drijven*. De dieren zijn gedreven door wellust, en dus *driftig*. Ook het unicum *hitsig* (niet op de kaart) is bij deze groep onder te brengen. Het is afgeleid van *hitsen*, dat 'aanvuren' kan betekenen. De woorden *vei* en *heet* behandelen we bij het schaap.

4. De ooi

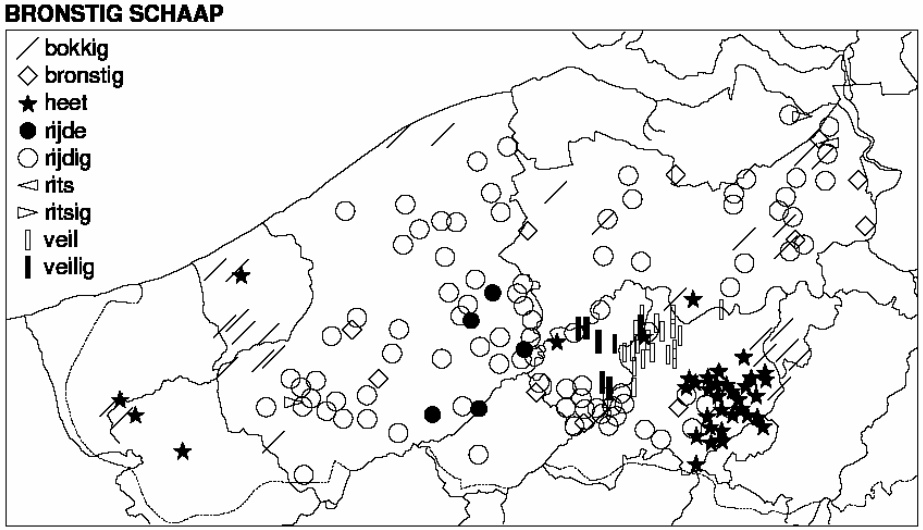

WVD 163: Lichaam 6: Navraaglijst Lichaam (mei 2006): 102 vragen, 164 ingevulde lijsten

WVD 164: Kleding 3 (mei 2006): 85 vragen, 175 ingevulde lijsten

Alle medewerkers worden hartelijk bedankt voor de moeite die ze hebben gedaan bij het invullen van deze vragenlijsten. Ook niet volledig ingevulde lijsten zijn welkom. Wij beseffen dat niet alle vragen door iedereen kunnen worden ingevuld. Maar we vragen uiteraard liever wat te veel dan te weinig.

Voortgang van de redactie

Landbouw

Door de versterking van de WVD-redactie is weer een aanvang gemaakt met de verdere invoer van de woordenschat i.v.m. de veeteelt. Roxane Vandenberghe voerde het materiaal van pluimvee en kleinvee in en vraagt de landbouwlijsten ook mondeling op in Frans-Vlaanderen. Veronique De Tier voert op dit ogenblik het laatste deel van de vragenlijst over het varken in. Zij werkt ook verder aan de WVD-aflevering over "Het Paard 2".

Algemene Woordenschat

De nieuwe medewerkers zijn ondertussen goed ingewerkt. Matthias Lefebvre buigt zich samen met Tineke De Pauw over "School en kinderspelen". De vragenlijsten over school en kinderspelen en de woordenschat daarvoor uit enkele dialectwoordenboeken zijn in de database ingevoerd. Liesbet Triest heeft navraaglijsten opgesteld over het lichaam en die gegevens verder ingevoerd. Nadat de laatste antwoorden binnengekomen zijn en ingevoerd, zal de aflevering redactioneel klaargemaakt worden. Tineke was enkele maanden afwezig wegens zwangerschapsverlof, maar legt nu de laatste hand aan de tweede aflevering over 'het innerlijk'. Evelien bereidt proefvragenlijsten voor en doet veldwerk in Oost- en West-Vlaanderen om de vragenlijsten uit te testen. Op de foto op de volgende bladzijde ziet u Evelien (links) in actie op een opvraging in Bellegem bij Gaby Van Huylebrouck en informanten. Ondertussen voert zij gegevens in over voedsel. Roxane Vandenberghe vraagt de algemene woordenschat op in Frans-Vlaanderen.

Onze vrijwillige medewerker Jean-Pierre leverde de voorbije maanden weer mooi werk door voor de onderwerpen 'School en spel', 'Levensstadia' en 'Voedsel' de bestaande woordenboeken verder te excerperen. Hugo Ryckeboer hielp Roxane Vandenberghe met het samenbrengen van haar Frans-Vlaamse gespreksgroepen.

Frans-Vlaanderen in de kijker

In augustus van dit jaar is Roxane Vandenberghe gestart met een nieuwe reeks mondelinge opvragingen in Frans-Vlaanderen, een gebiedje in het noorden van Frankrijk waar nog slechts 10 % van de bevolking Vlaams spreekt. Met de hulp van Hugo Ryckeboer heeft ze nu een zevental geschikte gespreksgroepjes kunnen samenstellen, o.a. in Rubroeck, Meteren, Steenvoorde, Bambeke en Hazebroek. De informanten zijn meestal gepensioneerde landbouwers (mannen en vrouwen), geboren tussen 1928 en 1950, die allen nog zeer goed dialect spreken en die, ondanks hun betrekkelijk jonge leeftijd, nog veel afweten van het leven en de gebruiken van de eerste helft van de 20ste eeuw. Het is de bedoeling dat Roxane in die gespreksgroepen nog enkele landbouwlijsten opvraagt (o.a. pluimvee en varken), en verder een aanzienlijk aantal lijsten voor algemene woordenschat : school en spel, het innerlijke, het lichaam en ten slotte voedsel.... er is dus nog heel wat werk aan de winkel! Op de volgende bladzijde ziet u een sfeerbeeld van de dialectopvraging in een café in Rubroeck, met van links naar rechts dhr. Pierre Lootvoet (Rubroeck),

betekenis ontwikkeld 'tot zich trekken, tot zich lokken, verleiden' (Debrabandere/WNT/MNW). Ook het Duitse woord *Zucht* 'sterk verlangen, lust' is afgeleid van het werkwoord *ziegen* 'trekken'.
Andere frequente dialectbenamingen in het Waasland en in de omgeving van Aalst zijn ***spellig*** en ***speldig***, en in het noordoosten van Oost-Vlaanderen minder vaak ook ***stierig***. Al de vermelde termen worden (bijna) exclusief voor de koe gebruikt. *Spellig* en *speldig* zijn niet te vinden in het WNT, maar *speelsch* krijgt er wel de betekenis 'bronstig, tochtig'. Wellicht zijn *spellig* en *speldig*, net zoals het Brabantse *spelig*, dan ook afleidingen van het werkwoord *spelen* (vgl. *tochtig* van *tien*). *Stierig* is net als *hengstig* en *paardig* afgeleid van de mannelijke diernaam. Dat geldt ook voor het unicum ***bullig***, dat is opgegeven voor Lissewege (niet op de kaart). *Bul* is een oud woord voor stier, dat we nog herkennen in het Engelse *bull.*

3. De zeug

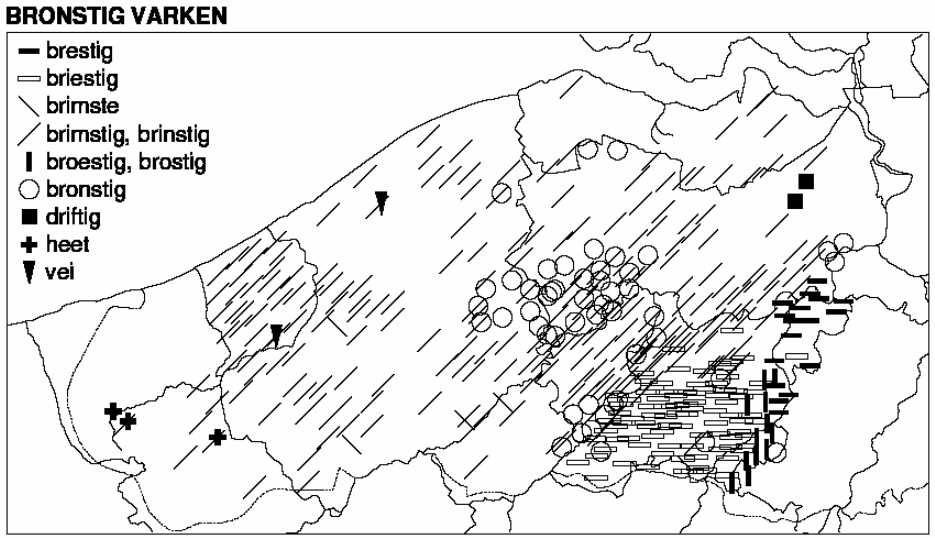

Brimstig is in de Vlaamse dialecten overduidelijk de dominante vorm om de paringsdrang van de zeug te benoemen; *brumstig*, *bremstig* en *breumstig* komen voor als uitspraakvarianten. Verder is er weinig variatie in de woordenschat, omdat heel wat andere woorden die op de kaart staan, vermoedelijk etymologisch verwant zijn aan *brimstig*, namelijk ***brimste*** (Zuid-West-Vlaanderen)***, bronstig*** en ***bronste*** (centrum)*,* ***brestig, broestig*** en ***briestig***

1. De merrie

Zoals uit het bovenstaande kaartje blijkt, is de vorm ***paardig*** dominant over het hele Vlaamse dialectgebied. Hier en daar hoor je ook *paarderig*, *paarde* en *paards*. Alleen in het zuiden van West-Vlaanderen en het noorden van Oost-Vlaanderen komt ook de term ***hengstig*** voor. Het benoemingsmotief is hier duidelijk; het vrouwtjesdier is klaar om het mannetjesdier te ontvangen. Het achtervoegsel *–ig* betekent hier 'houdend van, gesteld op'. Daarnaast zijn voor het paard heel uitzonderlijk de woorden *rijdig, tochtig* en *heet* mogelijk, maar dat zijn benamingen die vooral voor een van de andere dieren gebruikelijk zijn en daar ook besproken worden.

2. De koe

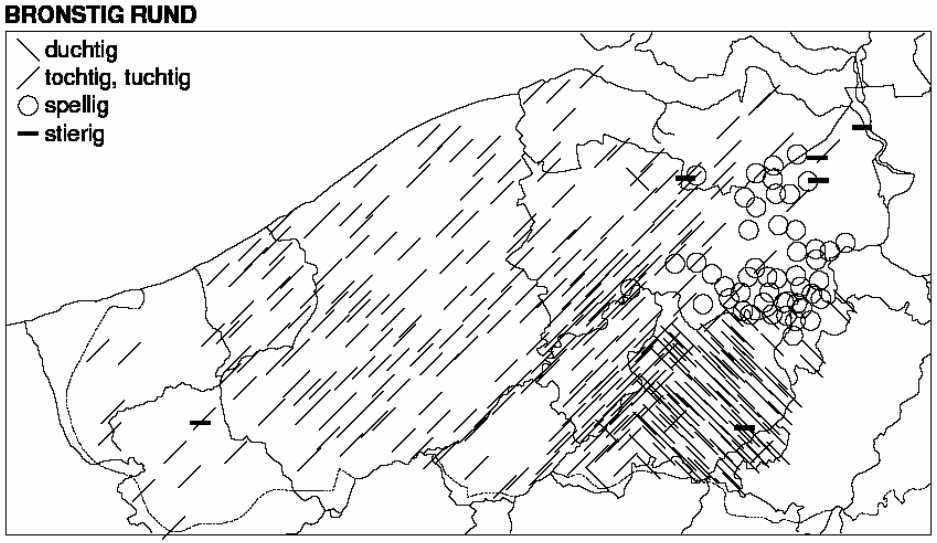

Om de geslachtsdrift van de koe te beschrijven wordt vooral de vorm ***tochtig*** (met de uitspraakvariant *tuchtig*) gebruikt, net zoals in de standaardtaal. De benaming is algemeen verspreid in Frans- en West-Vlaanderen en komt ook vaak voor in Zeeuws-Vlaanderen en in het westen van Oost-Vlaanderen. De daaraan verwante vorm ***duchtig*** is vooral gebruikelijk in de zuidelijke helft van Oost-Vlaanderen en de Denderstreek. Alledrie de vormen zijn afgeleid van een Middelnederlands werkwoord *tien* dat oorspronkelijk 'trekken' betekent (vergelijk het werkwoord *tijgen*). Daaruit heeft zich blijkbaar ook een

mevr. Agnès Diers-Bolle (Bollezele), mevr. Claire Ryckelinck (Lederzele) en dhr. Georges Devulder (Rubroeck).

Dialectologisch werk van studenten

In juni 2006 studeerden enkele studenten af die een licentiaatsverhandeling voor het WVD hebben gemaakt: Veerle Cortvriendt over de oogst, Valerie Vandercruyssen over het kaartspel in West-Vlaanderen en Lies Vanmaelsaeke over school en kinderspel.
Ook hebben enkele studenten dialectologie een jaarwerk gemaakt over de voedselterminologie. Op basis van de WVD-database, aangevuld met de gegevens van onze zusterprojecten WBD en WLD, hebben zij taalkaarten getekend van de benamingen voor hoofdkaas, reuzel, peul, bloedworst en snoepen, en een etymologisch commentaar geschreven. Lies Vanmaelsaeke maakte overzichtskaarten met commentaar over 'verstoppertje spelen'.
Een tiental andere studenten dialectologie heeft een onderzoekje verricht naar de dialectbenamingen voor allerhande voornaamwoorden, dat zijn veelgebruikte, meestal korte woordjes van het type /ik, jij, hij,/ maar ook /iets,

niets/,... en /mijn, jouw, haar/,.... Daarvoor zijn de studenten elk in hun gemeente bij een of meer dialectvaste informanten langsgeweest om de gegevens mondeling op te vragen, b.v. in Strijpen bij Zottegem, in Dendermonde, in Brugge, enz.

Medewerkersbijeenkomsten

De WVD-redactie zal dit jaar weer een medewerkersbijeenkomst bijwonen in IJzendijke op 17 oktober. Vlaamse informanten die interesse hebben voor deze Zeeuws-Vlaamse dag worden verzocht dat zo vlug mogelijk aan de redactie te laten weten (09-2644079 of 73).

Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen

Jacques Van Keymeulen volgde als adviseur de bijeenkomsten van de Wetenschappelijke Commissie van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. De Vereeniging heeft zoals steeds enkele vragenlijsten uitgestuurd, als bijlage bij hun kwartaalblad Nehalennia. Een aantal vragenlijsten is op de WVD-vragenlijsten gebaseerd.

Op 21 oktober is er ook weer een Zeeuwse Dialectdag van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek in Kapelle. Dit jaar is het thema 'dialect en muziek'. Joop van den Bremen zal er zijn streektaalmuziekwebsite toelichten en over streektaalmuziek in Nederland en Zeeland vertellen. Wie geïnteresseerd is in deze dag kan altijd contact opnemen met de secretaris van de Zeeuwse Vereeniging voor Dialectonderzoek (00 31 115-481521) of via email: rinus@rinuswillemsen.tmfweb.nl

Eerste Vlaamse dialectendag in Lokeren

Vorig jaar werd de nationale koepel "Variaties vzw" opgericht, een nieuwe koepelorganisatie van 15 Vlaamse dialectverenigingen. De eerste grote activiteit die Variaties vzw organiseerde was de Vlaamse Dialectendag in Lokeren. De voltallige WVD-ploeg was op zaterdag 10 juni present op die eerste Vlaamse Dialectendag. Voorzitter van deze vereniging is prof. dr. Jacques Van Keymeulen. Hij verzorgde die dag het openingswoord. Daarna nam prof. dr. Magda Devos plaats op het podium. Tussen een aantal bekende dialectsprekers (Louis Tobback, Geertrui Daem, Julien Vrebos, Vera Dua en

BRONSTIGE EN BRIMSTIGE BEESTEN OP DE BOERDERIJ
De benamingen voor de paringsdrift in de Vlaamse dialecten.

0. Inleiding

Een van de opvallendste en meest tot de verbeelding sprekende gedragingen bij zowat alle dieren van het vrouwelijke geslacht, is dat ze op regelmatige tijdstippen in hun vruchtbare leven paringsdrift vertonen. Ze verlangen naar de paring met de bedoeling om zich voort te planten en geven op de een of andere manier aan het mannetjesdier te kennen dat ze klaar zijn om bevrucht te worden. Paringsdriftige varkens bijvoorbeeld beginnen op elkaar te springen, maar als je op hun rug drukt, dan blijven ze stokstijf staan. Daarmee geven ze aan dat ze klaar zijn om door de beer bestegen te worden. Dit wordt de 'sta-reflex' genoemd. De geslachtsdrift van de meeste dieren die we kennen, krijgt in onze standaardtaal vaak een specifieke benaming per dier: zo is een teef *loops*, een kat *krols*, een kip *broedziek*, een merrie *bronstig* of *hengstig*, een koe *tochtig* of *stierig*, een zeug *berig* en een ooi of geit *bokkig, rammig* of *ritsig*. Ook in onze dialecten bestaat er in het bijzonder voor de vier belangrijkste boerderijdieren een heel diverse woordenrijkdom om uit te drukken dat ze verlangen naar de paring. In dit artikel geven we aan de hand van enkele woordkaartjes een overzicht van de benamingen die de West-, Oost-, Frans- en Zeeuws-Vlaamse traditionele landbouwers gebruiken om de paringsdrift van 1. paarden, 2. koeien, 3. varkens en 4. schapen te benoemen.

BRONSTIG PAARD

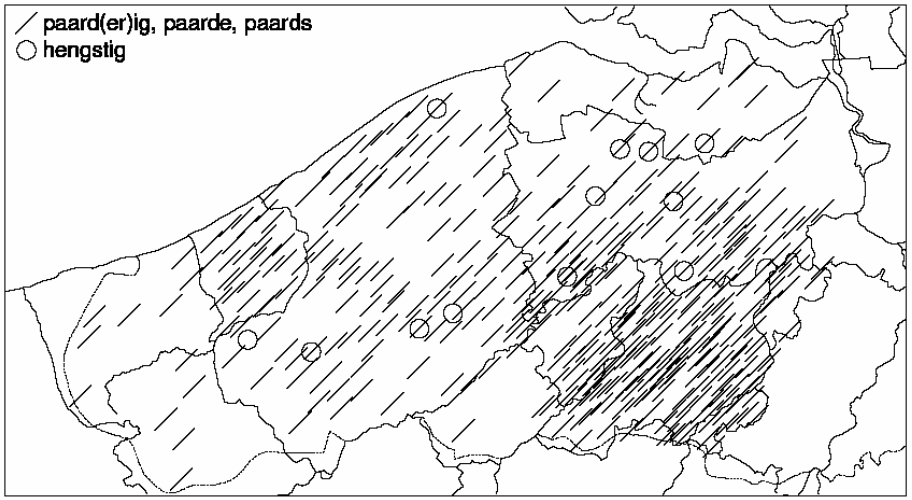

aldaar, namelijk polders. Zo'n verspringing van letters binnen één woord wordt trouwens met een geleerd woord een *metathesis* genoemd, zoals *weps* i.p.v. *wesp*.

3. Algemeen verspreide woorden

Verder worden er her en der verspreid over West-, Oost- en Zeeuws-Vlaanderen allerlei omschrijvingen met *zand* gebruikt om het woelen van de kippen in het stof te benoemen, zoals ***draaien/baden/leggen/nesten/wassen in het zand***, ***zand plonzen***, ***zandbaden*** en zelfs ***zanden***. Een ander groepje van benamingen wordt gevormd door werkwoorden die verwijzen naar de functie van de handeling, namelijk kippen vrij houden van allerlei parasieten: ***(ont)luizen*** en ***vlooien***, maar ook twee keer ***pluizen*** en een keer de combinatie ***luizepolken***. En ten slotte vinden we in het dialectlandschap voor "stofbaden" ook enkele termen terug die bekend zijn uit het AN, maar die niet alle op de kaart staan, namelijk ***nestelen***, ***wroeten*** of ***wroetelen***, ***wentelen, koesteren, kroelen*** en ***scharrelen***.
Ten slotte valt het op dat veel van de genoemde dialectwoorden voor "stofbaden" eindigen op ***–eren*** of ***–elen***. Dergelijke werkwoorden worden in de taalkunde *frequentatieven* genoemd, omdat ze een herhaalde handeling of beweging uitdrukken : zo is *wroetelen* het voortdurend *wroeten* en is *pokeren* of *pokelen* het voortdurend *poken*.

Roxane Vandenberghe

Bibliografie

De Bo, L.L.. *Westvlaams Idioticon*. Gent, 1873.
WNT = *Woordenboek der Nederlandse Taal*. 's Gravenhage – Leiden 1863-1998.
Loquela (Taalkundig maandblad door G. Gezelle uitgegeven van 1881 tot 1895; tot woordenboek uitgewerkt door J. Craeynest), Amsterdam, 1907-1909; Tielt/Amsterdam, 1946³.

Rob Belemans) had zij het in de dialectenshow over haar eigen West-Vlaamse dialect.

Links ziet u professor Magda Devos, naast haar Rob Belemans (VCV), Vera Dua, Julien Vrebos en Jacques Vandersticheleen

Het voormiddaggedeelte werd afgesloten met een huldiging van Marcel Pieters, auteur van het Lokers Woordenboek en tevens een trouwe WVD-informant. Na de lunch met Lokerse paardenworst, konden de dialectliefhebbers deelnemen aan workshops rond dialect. Je kon iets bijleren over dialectstrips, dialectmuziek, streektaalkeuken en reinaertvertalingen in het dialect. Marcel Pieters gaf in de namiddag een stadswandeling in het Lokers. Tussendoor was er een info- en boekenmarkt, waar de verschillende dialectverenigingen een standje hadden. Op de WVD-stand konden geïnteresseerden o.a. terecht om te bladeren door onze afleveringen en om dialectkaartjes te bestuderen. We hebben er ook enkele van onze informanten mogen begroeten.

Marcel Pieters wordt gehuldigd op de eerste Vlaamse Dialectendag.

Internetenquête over kinderspelen

De Stichting Nederlandse Dialecten lanceert op www.dialectendag.be een digitale enquête over kinderspelen. Met deze enquête wil de SND peilen naar de regionale verscheidenheid (dialect en streektaal) en generatiegebonden verschillen (jongerentaal, slang, verengelsing) in onze woordenschat over kinderspel en speelgoed. Aan de hand van een aantal afbeeldingen van voorwerpen en handelingen in verband met kinderspelen en speelgoed van vroeger en nu, wordt aan jong en oud gevraagd bij elk plaatje de dialectwoorden te noteren die nog gebruikt worden of die vroeger gebruikt werden bij het spreken over het afgebeelde kinderspel of stuk speelgoed. Hebt u zelf geen computer, dan moet u uw kinderen of kleinkinderen maar eens vragen om samen met u voor het scherm te gaan zitten en dan kunt u beiden elk een enquête invullen. De gegevens voor deze enquête zijn niet bedoeld voor het WVD. Ook niet-dialectsprekers wordt gevraagd om hun gegevens in te voeren. Deze enquête wordt gehouden in heel Nederland en Vlaanderen. De

pollefokken, dat af en toe opduikt in Zuid-West-Vlaanderen. Volgens De Bo is *pollen* gewoon een gebruiksvariant van het ruimer verspreide *polken* en betekent het eveneens “iets uithollen” of “iets uitgraven”; het werkwoord komt twee keer voor in Frans-Vlaanderen. Het tweede lid van *pollefokken*, namelijk *fok*, is dan weer een oud woord dat “hurk” betekent; *op zijn fok zitten* is in West-Vlaanderen dus hetzelfde als *op zijn hurken zitten*. De combinatie *pollefokken* kan het best weergegeven worden als “op/met zijn hurken een uitholling maken in de aarde”, bijvoorbeeld om er zich in neer te vlijen. Er wordt daarnaast nog een ander dialectwoord gebruikt dat verband houdt met *pollefokken*, namelijk ***flokken***. In De Bo staat er dat *flok* eveneens een gebruiksvariant is van *fok* “hurk”; het werkwoord *flokken* betekent dus eigenlijk gewoon “hurken”. Volgens Loquela komt er in West-Vlaanderen in de betekenis van “stofbaden” zelfs een combinatie voor van *pollefokken* en *flokken*, namelijk ***polleflokken***. Dat woord hebben we echter niet opgetekend.
Om helemaal de kluts kwijt te geraken tussen al die West-Vlaamse *polken, pollen*, *fokken* en *flokken* vinden we in dat dialect ook sporadisch eens de vormen ***poken, pokeren*** en ***pokelen***. In oorsprong betekenen die drie verwante vormen “met een pook in het vuur koteren”. Andere typisch westelijke woorden ten slotte zijn ***mollen, moddelen*** en ***modderen***. De benamingen zijn verwant met het Nederlandse woord *modder* en het Engelse woord *mud* en betekenen oorspronkelijk “in modder of slijk werken”. De wisseling van de medeklinkers *r* en *l* in respectievelijk de werkwoorden *modderen/pokeren* en *moddelen/pokelen* is niet ongewoon in het West-Vlaamse dialect; ze treedt ook op in b.v. *sleutel* en *sleuter/sloter*.

2. Overwegend Oost-Vlaamse woorden

Het ruimst verspreide Oost-Vlaamse woord voor “stofbaden” is ***flodderen***, soms ook ***vlodderen***. In tegenstelling tot de benamingen in West-Vlaanderen verwijst dit werkwoord niet zozeer naar de handeling van het wroeten of het uitgraven. *Flodderen* is verwant met het Nederlandse woord *fladderen* en de oorspronkelijke betekenis ervan is volgens het WNT “slecht en onbehendig vliegen”, en daaruit “met de vleugels om zich heen slaan in het zand”. Een benaming die daar heel goed op gelijkt is ***plodderen***, dat in het land van Aalst enkele keren voorkomt. De eerste betekenis van dit werkwoord is “nat en vuil werk doen”, maar bij uitbreiding dus ook “ploeteren in het water of in het zand”. Een keer komt in het West-Vlaamse Izenberge ook de vorm ***polderen*** voor, met verspringing van de *l*. Vermoedelijk gaat het hier om een volksetymologische nieuwvorm, onder invloed van het type landbouwgrond

Wat doen onze kippen als ze *polken, flodderen, flokken* of *luizen*…?

Wie thuis kippen heeft, zal al wel gemerkt hebben dat die zich geregeld eens in het zand of in de droge aarde wentelen. Als het bovendien mooi weer is, lijkt het alsof ze zich liggen te koesteren in de zonnestralen. Maar wat doen die kippen eigenlijk precies? Door krabbende en optrappende bewegingen van de poten gooien ze voortdurend zand tussen hun opstaande veren, totdat hun hele lichaam bedekt raakt met zand. Tussendoor liggen ze voor korte perioden stil of duwen ze met hun snavel nog meer zand naar zich toe. Daarna wrijven ze met hun poten hard langs het lichaam of schuren ze met hun lichaam over de grond, waardoor het zand met kracht tussen hun veren gewreven wordt.
Hoewel ze er ongetwijfeld veel deugd van hebben, doen kippen dat hele ritueel echter niet alleen voor hun plezier. Onderzoek heeft namelijk aangetoond dat dat *stofbaden*, want zo heet de handeling in het AN, een belangrijke verzorgingstechniek is. Stofbaden verwijdert namelijk (overtollig) vet van de veren en maakt de donsdelen van de veren losser en donziger. Daardoor verbetert de warmteregulatie van de dieren: de lucht tussen de veren is een goede isolatie tegen binnendringende kou van buiten en warmteverlies van binnen uit. Het vet op de veren trekt bovendien ook meer parasieten aan (b.v. luizen, mijten, muggen en vliegen). Kippen die zich geregeld in het stof wentelen, hebben dan ook veel minder last van dat ongedierte. In ons Vlaamse onderzoeksgebied worden voor dat stofbaden heel wat verschillende, sappige dialectbenamingen gebruikt, zoals uit het kaartje op de omslag blijkt.
Op de kaart zien we dat er globaal genomen twee ruim verspreide dialectbenamingen zijn, namelijk *polken* en *flodderen*, en daarnaast een heleboel andere termen, die telkens maar in een klein gebiedje of versnipperd voorkomen.

1. Overwegend West-Vlaamse woorden

Polken is een typisch West-Vlaams woord en betekent volgens De Bo in oorsprong "graven met de hand in de aarde, om er iets uit te halen". De term heeft echter door betekenisuitbreiding heel wat specifiekere toepassingen gekregen, zoals "wroeten in het zand", gezegd van kippen of ander pluimvee. Verder worden er in West-Vlaanderen bijvoorbeeld ook aardappelen gepolkt (uit de grond) en luizen gepolkt (uit het haar). De samenstelling ***zonnepolken***, in het West-Vlaams als *zunnepolken* uitgesproken, heeft een iets specifiekere betekenis en verwijst vooral naar het 'zonnebadende' gedrag van de kippen. Verwant met *polken* is het eerste deel van het samengestelde werkwoord

resultaten ervan zullen verwerkt worden in een beschrijvend artikel per provincie in het 9de Dialectenboek van de Stichting Nederlandse Dialecten, dat op 17 maart 2007 bij de 9de Dialectendag gepresenteerd wordt. Een digitale samenvatting van de resultaten zal nadien op internet geplaatst worden.
De 9de Nederlandse Dialectendag vindt dit keer in België plaats, nl. in Mechelen. Het programma vindt u in het volgende WVD-Contact. Inschrijven voor deze dag kan vanaf januari. Meer informatie over inschrijvingen en programma kunt u ook aanvragen door een e-mail te sturen naar snd@mail.be.

Familienieuws

Wie op de medewerkersbijeenkomsten van vorig jaar aanwezig was, heeft het wellicht gezien. Tineke De Pauw verwachtte toen haar tweede kindje. Op 27 januari was het zover. Sander kreeg een broertje Elias.

Soms krijgen wij ook overlijdensberichten van medewerkers. Meestal publiceren we dat niet in WVD-Contact, omdat we niet over alle gegevens van onze informanten beschikken en zo mensen zouden vergeten. Dit keer maken we een uitzondering. Begin januari stond het al in de krant: jeugdschrijver Johan Ballegeer is op 1 januari van dit jaar overleden. Hij werkte al sinds het begin mee als informant van het WVD. Hij was een zeer trouwe invuller; zijn

vragenlijsten waren heel dikwijls de eerste die teruggestuurd werden. Ook de vragenlijsten die hij eind vorig jaar had ontvangen, lagen begin januari al ingevuld op het WVD-lokaal. Het WVD verliest hiermee een trouwe medewerker.

Proefschriften

Timothy Colleman, die sporadisch een beroep doet op onze informanten met een vragenlijst heeft op 27 januari zijn proefschrift *De Nederlandse datiefalternantie: een constructioneel en corpusgebaseerd onderzoek* verdedigd.

Roxane Vandenberghe zal op 13 oktober haar proefschrift *De morfosyntaxis van de Middelnederlandse adverbiale bindwoorden in synchroon en diachroon perspectief* verdedigen.

Voordrachten door de WVD-redactie

Magda Devos was weer een graag geziene gast in het Vlaamse land. Ze gaf lezingen in Zwijnaarde op 16 februari voor damesserviceclub De Zilveren Passer over *het westelijke Oost-Vlaams: een situering in het Vlaamse dialectlandschap*. In Halle was ze op 20 maart 2006 te gast bij Markant Halle, waar ze over *de Brabantse dialecten historisch en geografisch gesitueerd* sprak. In het Nederlandse Middelburg vertelde ze voor de Heemkundige Kring Walcheren op 24 maart 2006 over *Walcherse veldnamen: bestanddelen, benoemingsmotieven en naamtypes* en uiteindelijk was ze ook nog in Oudenaarde op 5 mei voor de Geschied- en Oudheidkundige Kring Oudenaarde met een lezing over *de regenboog van de Vlaamse dialecten.*

Jacques Van Keymeulen gaf op 17 maart een gastcollege over linguïstisch veldwerk aan de Roosevelt Academy te Middelburg. In Gent hield hij op 21 maart op de conferentie 'Latin- Roman, oral - écrit': Une histoire de continuités et de variabilités een lezing over Latijnse leenwoorden in het Nederlands en de Nederlandse dialecten. Verder verzorgde hij voor de KBG van Sint.-Amandsberg op 24 januari 2006 een praatje *Spreekt men Gents in St.-Amandsberg?*. In Brussel was hij op 22 april te gast op de academische zitting bij de opening van de 'Weik van 't Brussels'. Hij vertelde daar iets over *Het Brabants in het Nederlandse dialectlandschap*. In Belsele was hij bij de presentatie van het Woordenboek van het Belseels dialect op 8 juni. Hij

onderhield het publiek er met een lezing over de maatschappelijke waarde van het dialect. Jacques was ook diverse keren te horen in interviews op de radio en werd voor het tijdschrift van de Universiteit Gent geïnterviewd over Dialecten als taalschat.

Hugo Ryckeboer blijft nog altijd actief bezig met dialecten. Hij gaf voor de Orde van den Prince op 14 september in Ieper een lezing over de taal van het Westkwartier aan weerszijden van de grens.

Roxane Vandenberghe was op 17 juni aanwezig op een vergadering in Veurne waar ze advies gegeven heeft over spelling en het verzamelen van dialectwoorden aan de nieuw opgestarte dialectvereniging *Bachten de Kuupe*.

Veronique De Tier hield op 24 maart voor de Landelijke Gilde in Drongen een verhaal over de dialecten in Vlaanderen.

Liesbet Triest woonde op 12 mei de dialectquiz bij die het Davidsfonds in Haaltert organiseerde. Zij beantwoordde en becommentarieerde daar vragen en antwoorden van de deelnemers en organisatoren.

Artikelen in de marge van het project

Magda Devos schreef samen met Gunther De Vogelaer en Johan Van der Auwera over ‘Voegwoordvervoeging: morfologisch of syntactisch verschijnsel?’ in het 19de themanummer van *Taal en Tongval*: *het morfologisch landschap van het Nederlands.* In *De Wete, gedaan aan de leden van de Heemkundige Kring Walcheren* schreef ze over ‘Walcherse veldnamen: bestanddelen, benoemingsmotieven, naamtypes’

Jacques Van Keymeulen schreef ‘Bouwen als import: Romeinse leenwoorden in het Nederlands’ in *Import-Export. Brochure voor Monumentendag* 2006 Gent. Hij schreef ook het ‘Woord Vooraf’ in het *Woordenboek van het Belseels Dialect* van Alfons De Belie.

Van Hugo Ryckeboer verscheen in *Neerlandica Extra Muros* een artikel over ‘Vlaams/Nederlands ad muros’. In de *Dialectgazette van Bacht'n de Kuupe* schreef hij over de verklaring van de naam ‘Bachten de Kupe’.